

PÕLLUMAJANDUSLIKKE
NÕUANDĚID KOLHOOSIDELE

E. LEITO

**KARJALAUTADE
KORRASTAMINE
KOLHOOSIS**

PÕLLUMAJANDUSLIKKE NÕUANDEID KOLHOOSIDELE

E. LEITO

KARJALAUTADE
KORRASTAMINE
KOLHOOSIS

RK

POLIITILINE KIRJANDUS
TALLINN 1949

Sissejuhatuseks

Eestimaa K(b)P Keskkomitee III pleenumi otsuses 2. juunist 1949. a. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja UK(b)P Keskkomitee määruse „Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühisloomakasvatuse arendamise kolme aasta plaani (1949—1951) täitmise abinõudest“ kohta on öeldud:

„Eestimaa K(b)P Keskkomitee pleenum konstateerib, et rõhuval enamikul meie vabariigi kolhoosidest ei ole tüüploomakasvatushooneid ja loomi peetakse selleks kohandatud taluhoonetes. Selle tõttu on loomakasvatushoonete ehitamine kolhoosides meie vabariigi partei-, nõukogude ja põllumajandusorganite esmajärguline ülesanne.“

Seega on meie kolhooside tähtsamaks ülesandeks ühisloomakasvatuse alal, rööbiti loomade arvu suurenemise, tõulise arendamise ja söödabaasi korraldamisega, loomadele zootehnilistele nõuetele vastavate pidamistingimuste loomine. Vastasel korral ei ole mõeldav loomakasvatuse edukas arenemine.

Kolhooside eesmärgiks on muidugi eeskujulik puhaslaut, kuid lähemal aastail ei suuda veel kõik meie noored kolhoosid uusi karjalautu ehitada, seepärast tuleb paljudel, eriti uutel ja organiseerimisel olevatel kolhoosidel esialgu läbi ajada olemasolevate, endiste üksiktalude sõnnikulautadega. Need karjalaudad tuleb aga loomakasvatuse nõuetele vastavalt ümber ehitada ja korrastada. Kolhoosi ühis-karjale tuleb püüda luua esimesest päevast peale zootehnilistele nõuetele vastavad hooldamis- ja tervishoiutingimused.

Tuleb tunnistada, et enamik meie vanadest karjalautadest ei vastanud kaugeltki üksiktalundi vähenõudlikule loomapidamisele, veel vähem vastavad nad palju suuremaid

nõudeid esitavale kolhoosi ühiskarjakasvatusele. Olulise-
mate puudustena tuleb siin märkida valgusepuudust, halba
ventilatsiooni, sageli ka soojustepuudust ja liigniiskust,
viimast eriti kivilautades. Enamikus lautades on väga puu-
dulik ja ühiskarja kasvatamiseks kõlbmatu sisustus (primitiivsed söödalavad, üksik-, kahe või nelja veise tõstetavad sõimed jne.). Tihtipeale puuduvad lautadel kõige vaja-
lisemadki kõrvalruumid, nagu piimahoiuruum, karjaköök,
noorloomade ruumid, söötade hoiuruumid jne.

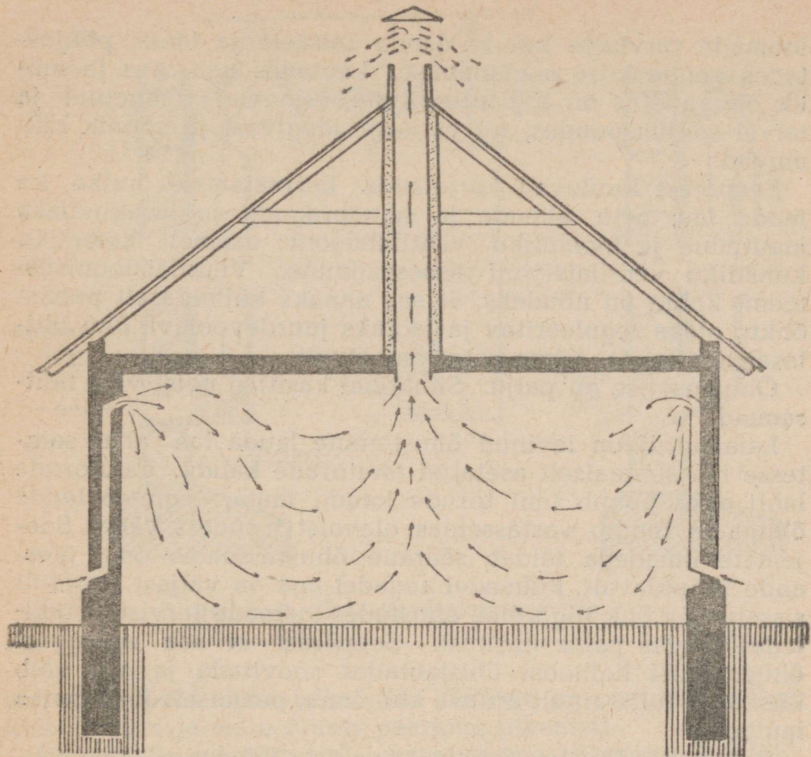
Need puudused tuleb kõrvaldada ja laudad vajalike üm-
berehituste ning korrastamiste teel ühiskarja kasvatamise
nõudeile kohandada, vastasel korral me ei saa öelda, et
meil on tegemist kolhoosi karjafarmiga.

Valgustus ja ventilatsioon

Nagu eespool märgitud, on meie vanades karjalautades
üheks suuremaks puuduseks valgusepuudus. Aknad on väi-
kesed ja tihti kaltsude ja põhuga kinni topitud või lauda-
dega kinni löödud. Valgusepuudus takistab aga loomade
keha ainevahetust, soodustab haigusidude arenemist ja
pidurdab noorloomade kasvu. Karja talitamine on pimedas
laudas tülikas ja võimatu on puhast piima saada. Seepä-
rast on nõutav, et akende ja põranda pindala suhe oleks
vähemalt 1:20, veel parem 1:15. Noorloomade ruumis on
soovitav suhe 1:12—1:15, isegi 1:10. Seega tuleb, kui kar-
jalaut on pime, olemasolevad aknad suurendada või tarbe
korral uusi juurde teha. Seejuures on nõudeks, et kogu
ruum oleks ühtlaselt valgustatud. Kui aknad tehakse vaid
ühte seina, siis, eriti laiemates lautades, jääb lauda teine
osa liig pimedaks, paljude akendega seinapoolne osa aga
on talvel tavaliselt liig külm.

Üheaegselt uute akende tegemisega tuleb ka vanad ak-
nad korda seada: katkised ruudud asendada uutega, kit-
tida, muretseda kahekordsed raamid (talvaknad) jne.

Rööbiti loomuliku valguse küsimusega tuleb ühislaudas
lahendada ka kunstliku valgustuse probleem, mis võimal-
daks hommikuti ja õhtuti normaalset karja talitamist. Kõige

Joonis 1. Kombineeritud ehk ühendatud ventilatsioonisüsteem.

kohasem on muidugi elektervalgustus, seepärast olgu iga kolhoosi esimeseks ülesandeks, niipea kui elektrivalgus on toodud kolhoosi, see ka karjalauta sisse seada.

On vääär arvata, et õhuvahetuseks piisab loomulikust ventilatsioonist, s. o. õhuvahetusest seinte, aknapragude, uste jne. kaudu. Kogemused näitavad, et korrastamata ventilatsiooniga lautades on õhk alati, eriti aga kevadel, kui sõnnikuhulk suureneb ja õhuruum väheneb, mürgiste gaasidega küllastatud ja niiske. See mõjub kahjulikult nii

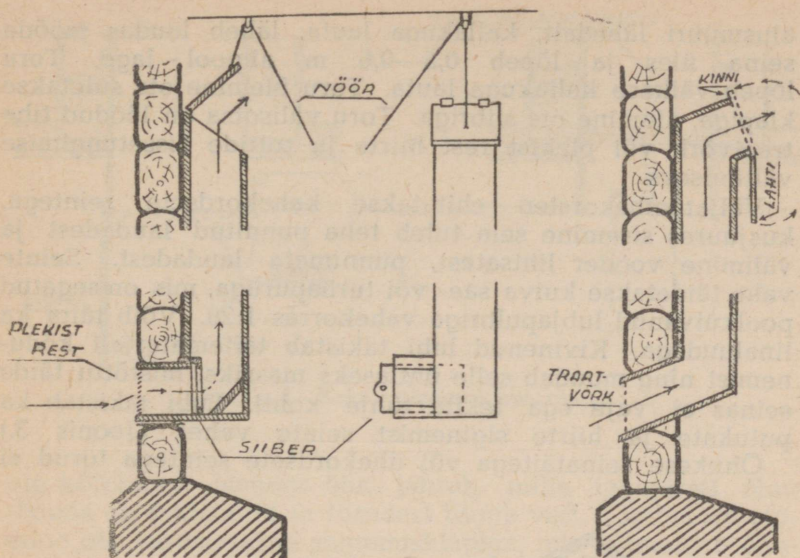
loomade tervisele kui ka lauda seintele ja laele, põhjustades nende kiire mädanemise. Lautades aga, kus loomulik õhuvahetus on liig intensiivne, esinevad tõmbetuul ja talvel soojusepuudus, nii et isegi joogivesi ja sõnnik külmuvad.

Seepärast kuuluvad karjalauda korrastamise hulka ka lauda lae, uste, akende ja seinapragude soojusekindlaks muutmine ja loomuliku ventilatsiooni asemel korraliku kunstliku ventilatsiooni sisseseadmine. Ventilatsioonisüsteemi kohta on nõudeks, et see annaks küllaldaselt puhast õhku, oleks reguleeritav ja jaotaks juurdevoolava õhu ühtlaselt üle lauda, tekitamata tõmbetuult.

Õhustusviise on palju. Siinkohal käsitlen neist vaid tähtsamaid.

Laialdaselt on levinud õhustamine lauda lae alla seinetesse horisontaalselt asetatud õhutorude kaudu. Õhutorude lahti olles puhub tuul torude kaudu lauta, seguneb lauda õhuga ja tungib vastasseinas olevaist torudest välja. Soojemate ilmadega täidab säärane õhustusseadis oma ülesande rahuldavalt, külmadel aegadel aga on väljast vahetult sissetungiv õhk liig külm, ohustades loomade tervist ja tekitades laudas palju niiskust. Seepärast ei saa seesugust õhustusviisi kolhoosi ühislautades soovitada ja see võib kõne alla tulla ainult ajutise abinõuna, peamiselt kitsamates lautades.

Paremaks õhustusüsteemiks, eriti laiemates lautades, tuleb pidada nn. Muiri tõmbetoru. See on neljakandiline laudtoru, mis on jaotatud ristseinte abil neljaks ühesuurseks osaks ehk kanaliks. Toru ülemine ots asetseb umbes 0,5 m ülalpool katuseharja ja alumine ots on lae all. Ülemises otsas ulatuvad katmata ristseinad väliskorstnana katuse alla, alumises otsas on nad klappidega suletavad. Vastu ristlauda puhuv tuul suundub mööda kaht kanalit lauta ja seguneb lauda õhuga; rikutud õhk väljub allatuult asetsevate kanalite kaudu. Süsteemi puuduseks on see, et ta töötab ainult tuulega. Seepärast ei tule ka seda, varem laialdaselt kasutatud süsteemi rahuldavaks pidada. Lautades, kus Muiri tõmbetoru on juba olemas, eriti tuulevaestes kohtades, on soovitav see ümber ehitada kombineeritud

Joonis 2. Öhu-sissevoolutoru ehitus.

ehk ühendatud süsteemiks. See süsteem on osutunud kõige kohasemaks ja selle juures peatume pikemalt.

Kombineeritud süsteemi juures (joonis 1) tungib õhk läbi seinakanalite lauta eelsoojendatult ja levib ühtlaselt laiali; rikutud õhk tungib lae all asetseva õhukorstna (tõmbetoru) kaudu jälle välja.

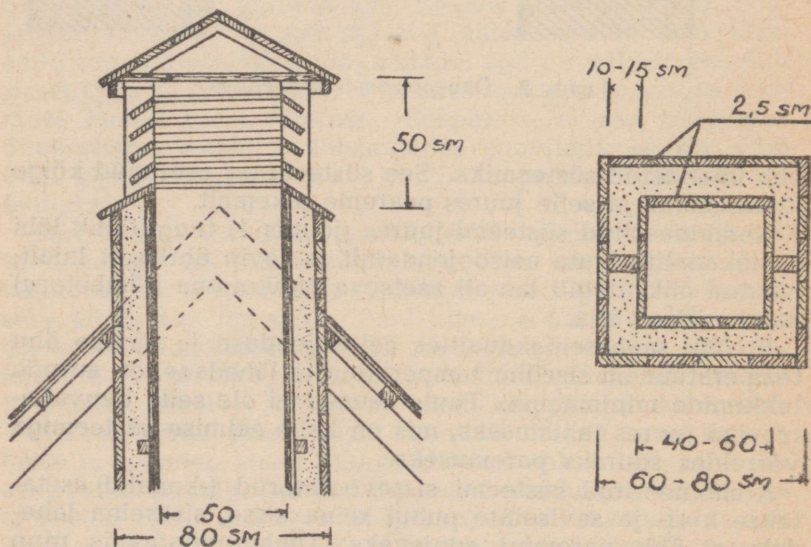
Et õhk saab seinakanalites eelsoojenduse ja värske õhu temperatuur on siseõhu temperatuurile lähedane, on aurude tekkimine minimaalne. Tuule suunad ei ole selle õhuvahetusviisi juures takistuseks, mis on kahe eelmise süsteemiga võrreldes suureks paremuseks.

Kombineeritud süsteemi sissevoolutorud (-kanalid) asetatakse kivi- ja saviseinte puhul seina sisse, siseseina lähedale, et õhk paremini soojeneks. Umberehitatavais ning korrastatavais kiviseintega lautades ja samuti palkseinte puhul tehakse laudadest eri toru (joonis 2). Toru algab

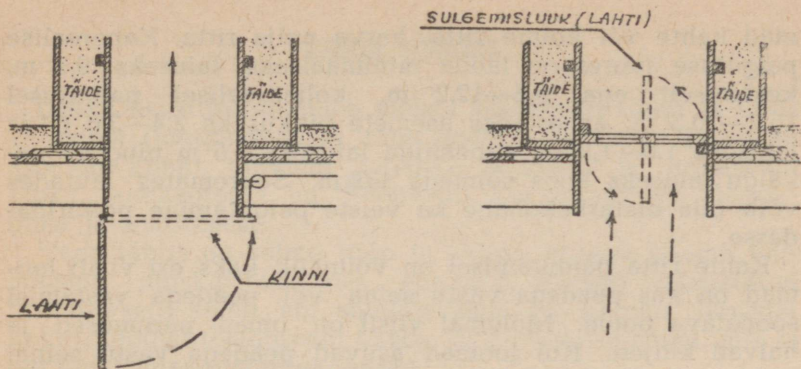
alusmüüri lähedalt, kallakuga lauta, läheb laudas mööda seina üles ja lõpeb 0,5—0,6 m allpool lage. Toru lõpeb väikese kallakuga lauta. Toru ülemine ots suletakse klapiga, alumine ots siibriga. Toru välisotsa on löödud tihe traatvõrk või plekist rest hiirte ja rottide sissetungimise vältimiseks.

Väljatõmbekorsten ehitatakse kahekordsete seintega, kusjuures sisemine sein tuleb teha punnitud laudadest ja välimine vooder lihtsatest, punnimata laudadest. Seinte vahe täidetakse kuiva sae- või turbapuruga, mis on segatud poolkuivanud lubjapulbriga vahekorras 1:20. Võib täita ka linaluudega. Kivinenud lubi takistab täitematerjali kõdunemist ning muudab selle ühtlaseks massiks, mistõttu täide seinas ei vaju ega tekita tühje kohti. Lubi takistab ka putukate ja hiirte siginemist seinte vahel. (Joonis 3.)

Õhukese seinatäitega või ühekordsete seintega torud ei

Joonis 3. Väljatõmbekorstna ehitus. Püstlõikes (vasakul).
Ristlõikes (paremal).

Joonis 4. Kaks sulgemisklapi tüüpi.

ole kõlblikud. Nendes õhk jahtub, mille tagajärjel õhutamise on takistatud ja torudest tilgub vett. Tõmbetoru alumine ots varustatakse sulgemisklapiga, mis võimaldab õhuvahetust reguleerida. Kaks sulgemisluugi tüüpi on toodud joonisel 4.

Väljatõmbekorstna sisemiseks läbimõõduks on 40—60 sm, juurdevoolutoru (-kanali) läbimõõduks 12—20 sm, kusjuures nende arv ja suurus olenevad loomade hulgast laudas. Ühe lehma kohta tuleb arvestada 200—250 sm², vasika kohta 50—60 sm² ja mullika kohta 100—125 sm² tõmbetoru ristlõiget, kusjuures juurdevoolukanalite ristlõike kogupind peab moodustama vähemalt 60—70% tõmbetorude ristlõikest.

Veiste paigutus laudas

Endiste üksiktalude lautu, talle või teisi ühiskarja jaoks kõlblikke hooneid kasutusele võttes tuleb kõigepealt selgusele jõuda, kui palju võib neisse loomi paigutada ja kuidas. Siin tuleb silmas pidada järgmisi nõudeid: ühe täiskasvanud veise kohta on vaja 8—10 m² põrandapinda, keskmiselt 20 m³ õhuruumiga. Lauda laiusest ja kujust olenevalt võib kasutada mitut asetusviisi, enamasti aga paigutatakse loo-

mad kahte või kolme ritta, harva nelja ritta. Kaherealise paigutuse juures on lauda minimaalseks laiuseks 9,2 m, keskmiselt aga 9,3—12,2 m, kolmerealisel paigutusel 16,2—20,3 m, arvestades asemete pikkuseks 2,4—3,6 m ja laiuseks 1,0—1,3 m, vahekäigu laiuseks 1,5 m ning söödakäigu laiuseks koos sõimega 1,5 m. Suuremates lautades võib olla otstarbekohane ka veiste paigutamine põikiridade.

Kahte ritta paigutamisel on võimalik kaks eri viisi: loomad on kas peadega vastu seina või peadega vastamisi söödalava poole. Mõlemal viisil on omad paremused ja halvad küljed. Kui loomad asuvad peadega vastu seina, ei hinga haiged loomad tervetele vastu; ka uste paigutamise võimalused on soodsamad. Paheks on aga see, et loomad hingavad vastu seina, need niiskuvad ja loomadel on külmem. Neid puudusi mõlema paigutusviisi juures võib vähendada laiemate söötmiskäikude jätmisega seinte ääres või keskel sõimede vahel.

Kolmerealise paigutuse puhul tuleb kasutada kahe eelmise asetusviisi kombinatsiooni.

Paigutusviisi valikul tuleb silmas pidada loomade tervishoiu nõudeid ja talitamise otstarbekohasust.

Kui kolhoosi kari on terve, siis on soovitatav sugupullid pidada üldlaudas. Kinnises kitsas ruumis eraldi hoidmisel muutub pull tigidaks.

Üldlaudas pidamisel tuleb pulli ase valida uksest eemale, rahulikumasse kohta. Aseme laiuseks on keskmiselt 1,5 m ja pikkuseks 2,5 m.

Väga vähe tähelepanu on meie kolhoosides pööratud noorkarja kasvatamisele ja selle ruumide eest hoolitsemisele. Enamikul juhtudel on noorloomad paigutatud, üksiktalupidamise harjumuste kohaselt, kusagile pimedasse laudanurka. Kolhoosi karjalaudas tuleb aga noorkarja eest eriti hoolitseda. Noorloomadele tuleb eraldada laudas eri ruumid või, veel parem, pidada nad eraldi laudas. Viimane moodus on enamikus meie kolhoosides kohasem, sest olemasolevates lautades on vähe ruumi.

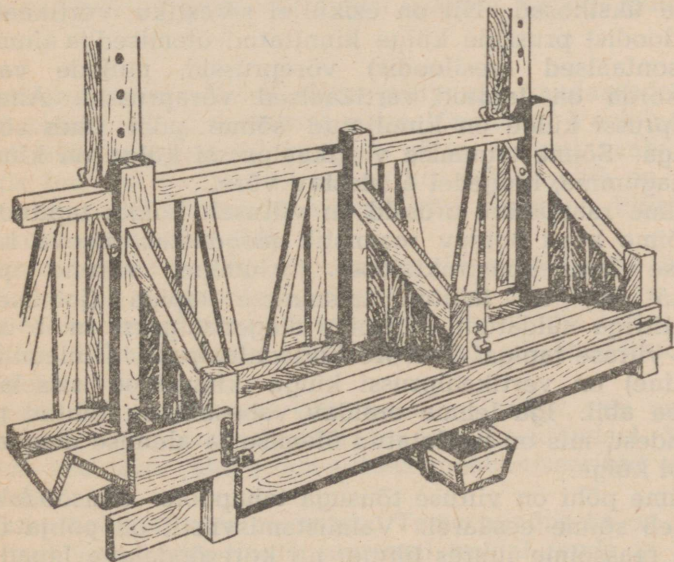
Noorloomade ruume käsitame pikemalt eri peatükis.

Lauda sisustus

Lauda sisustuse all tuleb mõista kõigepealt sõimi ja vesi-varustust (jootmisseadisi), ning peale selle nimesilte veiste asemete kohal, tahvleid vajalike andmete ja graafikute jaoks, laudaapteeki jm., olenevalt kõrvalruumide olemasolust ja sisustusest.

Väga tähtis on sõime tüüp ja ehitus. Praegu leiame kolhooside ühiskarjalautades enamasti kiiresti valmistatud primitiivseid sõimi või söödalavasid ja koguni taludest kokku toodud tõstetavaid üksik- ja 2—4 veise sõimi, mis ei ole ühislaudas otstarbekohased.

Põhilised nõuded, millele peab vastama korralik sõnnikulauda-sõim, on järgmised: sõim võimaldagu iga looma eraldi sööta, ilma et naaberloomad pääseksid sööta ära kiskuma; sõime võred olgu tehtud nii, et loom ei saaks sööta maha

Joonis 5. Tõstetav reassõim. Uldvaade.

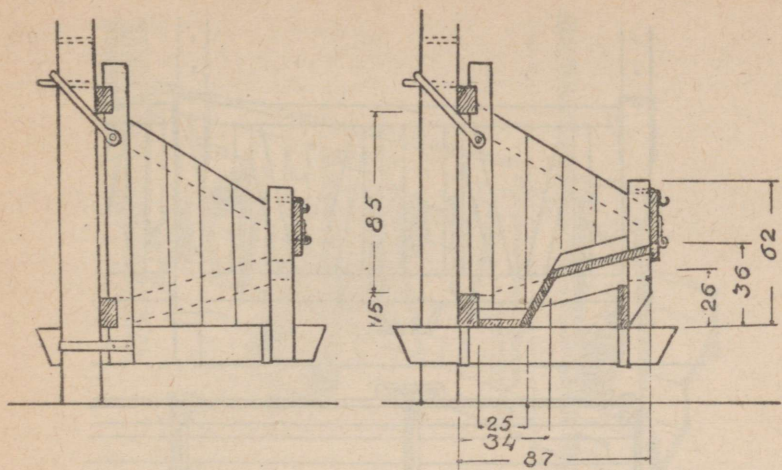
ajada; joogivee jaoks peab olema eri küna, kahe looma kohta vähemalt üks. Jõusööda ja juurvilja jaoks on soovitatav eri küna või süvend söödalaual, mis ei lase jõusööta liig laiali ajada ja pakub ühtlasi loomale juurvilja söömisel tuge. Sõim olgu hõlpsasti puhastatav, kerge tõsta või ümber paigutada, sest sõnnikukihi kõrgemaks kasvades tuleb sõime sageli liigutada. Kõigi nende nõuete juures olgu sõim lihtsa ehitusega.

Kolhoosi ühislaudas on soovitatav kasutada reassõime. See hõlbustab söötmist ja talitamist ning annab karjast hea ülevaate. Reassõimi on mitu tüüpi. Otstarbekam neist on joonisel 5 toodud reassõim. Kirjeldatav reassõim on kinnitatud ühe rea postide külge, nii et seda saab järk-järgult ülespoole tõsta, vastavalt sõnnikukihi kasvamisele.

Sõime koos hoidev raamistik on kolmnurgakujuliselt kokku tapitud (joonis 6). Raamistikud on asetatud lehmade vahekohtadele ja nende külge on kinnitatud kõik sõime üksikosad. Nii on esiküljel sõrestiku vertikaalsete (püstloodis) prusside külge kinnitatud ülemised ja alumised horisontaalsed (vesiloodis) võreprussid, millede vahele omakorda on tapitud vertikaalsed võreprussid. Alumise raamprussi külge on kinnitatud sõime põhi ühes söödakünaga. Sõime tagumise vertikaalprussi külge on kinnitatud tagumine, hingedel allalastav võre.

Sõime raamistiku prussid on viltuselt kokku tapitud, nii et sõime koos hoidev raamistik moodustab tugeva kolmnurkse kandekonstruksiooni. Alumine viltune pruss (6×15 sm) on tapitud täisnurkse tapiga (joonisel 6 punktiiriga näidatud). Ülemine diagonaalpruss tuleb ühendada viltuse tapiga. Esivõre horisontaalprussid (ülemine ja alumine) on vertikaalprussi külge kinnitatud sisselastud hamba abil. Iga lehma eraldav vahesein on tehtud püstlaudadest, mis on naelutatud ülemise ja alumise diagonaalprussi külge.

Sõime põhi on viltuse tõusuga tahapoole. Jõusöödaküna asetseb sõime eesäärel. Valmistamisviisilt on põhja tegemine reassõime juures lihtne: nii koresöödalava lauad kui ka jõusöödaküna lauad lüüakse alumise prussi külge kogu sõime pikkuses läbiulatuvalt (joonis 7).

Joonis 6. Tõstetav reassõim. Otsavaade (vasakul). Ristlõige (paremal).

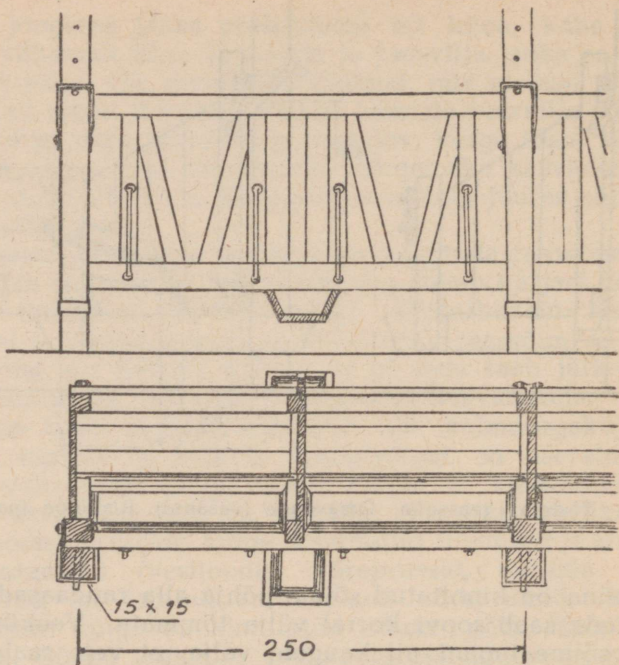
Veeküna on kinnitatud sõime põhja alla raudaasade abil, nii et teda saab soovi korral välja tõmmata. Veeküna ots ulatub sõime tagant nii kaugemale välja, et vett saab sisse valada (mis on vajalik sel puhul, kui söötmiskäik on reassõime taga). Raudaasade asemel võib veeküna kinnitada ka puust raamistiku abil.

Sõime tagumine võre moodustab 15 sm kõrguse lauast luugi, mis on asetatud nii, et seda saab jõusööda ja juurvilja etteandmisel ning sõime puhastamisel alla lasta.

Sõime valmistamiseks tarvitsminevad üksikmõõdud on antud joonisel 6.

Joonis 8 kujutab veel üht reassõime tüüpi, mis on kohane tõste- ja automaatjootmisseediste kasutamisel. Seega kuulub see sõim juba enam-vähem mehhaniseeritud sõnnikulauta.

Sõime valmistusviis on lihtne. Tema puuduseks on raudkonstruktsioon, mis tingib suuremal hulgal rauda ja sepatööd. Eelmise tüübi valmistamine piirdub peaaegu ainult puusepatööga ja on seega kolhoosis kergemini teostatav.

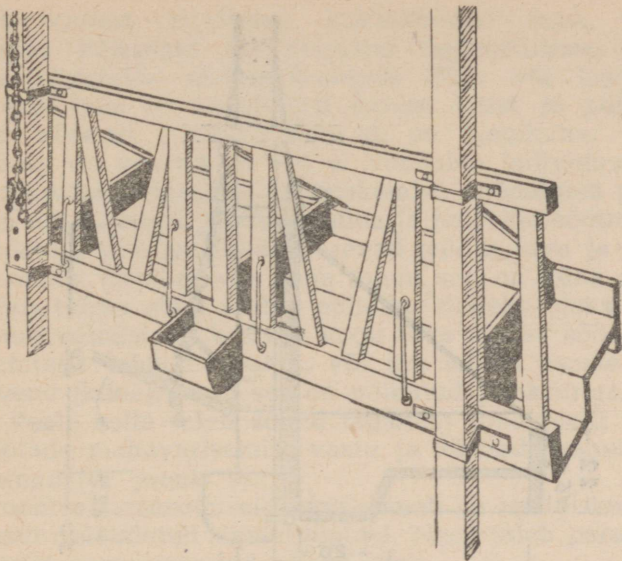

Joonis 7. Tõstetav reassõim. Eestvaade (ülemine) ja pealtvaade (alumine).

Kui aga ühislaudast kavatsetakse sisse seada automaatjootmine, siis tuleb viimast tüüpi pidada kõige kohasemaks.

See sõimetüüp sarnaneb oma üldkujult eespooltoodud reassõimega, ainult sõime koos hoidev raamistik on ühendatud raudosadega. Sõime raamistik koosneb serviti asetatud põhiprussidest, prusside külge tapitud esi- ja tagaküljeprussidest, esiküljeprussi peale tapitud võrepostidest pealispuga ja sõime tagumist külge ning võre pealispuid ühendavast rauast.

Sõime põhiprussid on kinnitatud horisontaalselt, mistõttu ka sinna naelutatud sõimepõhi on horisontaalne. Loomi eraldab üksteisest madal lauast vahesein.

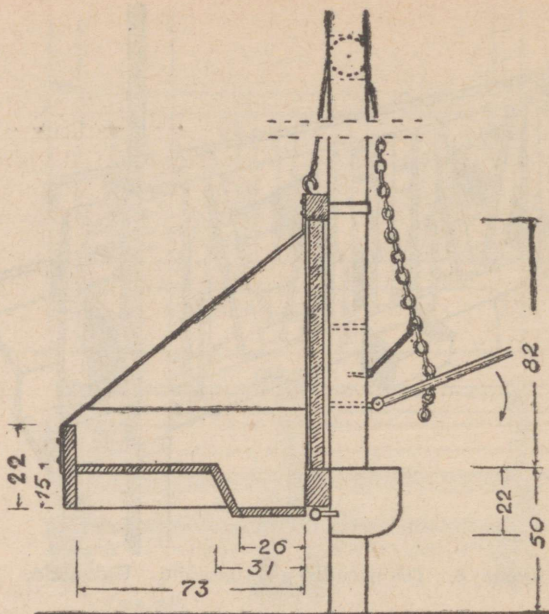
Joonis 8. Tõsteseadisega reassõim. Uldvaade.

Reassõime tõstmiseks kasutatakse seadist, mis koosneb plokist, terastrossist, mille otsa on kinnitatud kett, ja kangist (joonis 9). Kui sõime tahetakse ülespoole tõsta, siis ühendatakse keti vabalt ripuv osa kangi küljes oleva haagiga ja surutakse kang allapoole. Selle tagajärjel kerkitab sõim ülespoole. Seejärel tuleb haag kinnitada keti lülisse, et sõim tagasi ei langeks. Kui ühekordsest tõstmisest ei jätku, siis tuleb tõstmist korrata, kuni tarvilik kõrgus on saavutatud.

Tõsteseadise asemel võib reassõime tõstmiseks kasutada ka võlli.

Peale kirjeldatud kahe tõstetava reassõime tüübi on veel rida teisi, mis erinevad vaid üksikasjade poolest.

Reassõimede kõrgust tuleb tõstmise teel reguleerida nii, et nende üldkõrgus oleks 120—140 sm piirides. Reassõimed tehakse 2—4 loomale (käsitsi tõstmiseks) või suuremad — kuni 10 loomale. Viimasel juhul kasutatakse tõsteseadiseid.

Joonis 9. Tõsteseadisega reassõim. Ristlõige.

Kolhooside praegustes ühiskarjalautades leiame vaid erandjuhtudel nõuetekohaseid sõimi. Enamasti on tegemist ajutiselt kokkulöödud söödalavadega, mis ei võimalda individuaalsöötmist ega jõusööda ja juurvilja etteandmist. Harva kasutatakse söötmiskäike või selleks on kahe rea vahel asetsev söödalava. Niisugused ebaotstarbekad sõimed (söödalavad) tuleb kas asendada uutega või nõuetele vastavaks ümber ehitada. Nii võib kolhooside karjalautades tihti näha sõimetüüpi, mis küll kujutab endast reassõime ja on seejuures tõstetav, kuid siiski ei täida oma otstarvet. Sõim toetub kahele postide reale, kusjuures esimesed, pikad postid, ulatuvad lakke, teised, lühemad, aga asetsevad seina ääres või vastu söötmiskäiku. Sõim ise, mis

kujutab endast laudadest kokkulöödud lava, toetub põikpuule. Põikpuud on võimalik tugipostidesse löödud aasade (klambrate) abil järk-järgult tõsta või langetada. Lava esiküljele on kinnitatud kahest latist ja pulkadest koosnev võrestik („redel“), lava all on joogiküna. Sõime puuduseks on asjaolu, et see ei võimalda individuaalsöötmist, põhjustab kõrssöötade raiskamist, söödaküna puudumisel ei ole võimalik jõusöötta anda ja juurvilja söötmine on raskendatud, sest juurikad veerevad mööda lava ja veistel ei ole nende haaramiseks tuge (nagu see on küna puhul). Seepärast tuleks sõim ümber ehitada. Selleks oleks otstarbekohane valmistada kas üle kogu lava ulatuv söödaküna, vaheseintega lehmade vahel, või iga lehma aseme kohta eri süvend (küna), nagu see on näidatud punktiiriga joonisel 9. Peale selle tuleb sõime tagakülj kindlamalt kaitsta kõrssöötade mahavarisemise vastu ja lehmade vahele teha vaheseinad (vt. joonis 9).

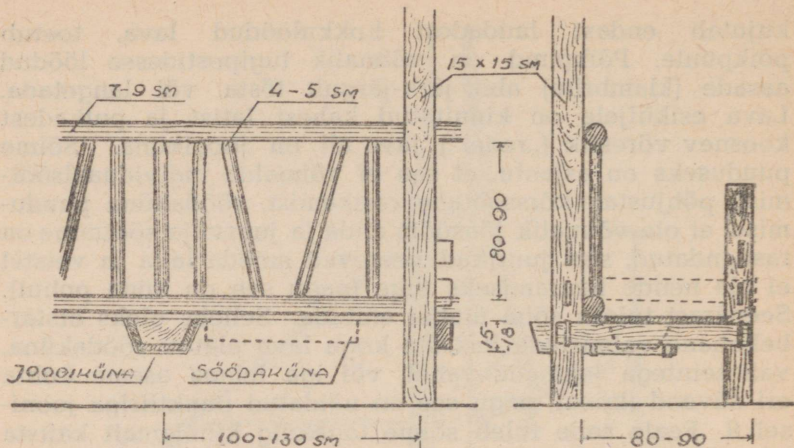
Uldjoontes samasuguseid vigu esineb ka teistel kolhoosides kasutuselevõetud sõimetüüpidel. Need tuleb parandada, arvestades eespooltoodud põhimõtteid.

Veiste söötmise hõlbustamiseks ja sellega seotud töö ratsionaliseerimiseks tuleb kolhooside karjalautades, kus ruumi mõõdud seda vähegi lubavad, teha söötmiskäigud kas sõime ja seina vahele või kahe reassõime-rea vahele (loomade paigutusel peadega vastamisi).

Jootmisseadised

Ex bibl. univ. Tart.

Tähtsaks probleemiks ühiskarjakasvatuses on jootmisküsimuse otstarbekas lahendamine. Käsitsi jootmine, eriti kui laudas puudub vesivarustus (veepump), nõuab väga palju tööjõudu. Peale selle ei kindlusta see alati veiste veetarbe rahuldamist, mis võib isegi piimatoodangut vähendada. Automaatjootmine, vastupidi, võimaldab säästa kuni 80% inimtööjõudu ja, nagu kogemused näitavad, suurendab ka piimatoodangut. Oleks ekslik arvata, et automaatjootmine kuulub ainult puhaslauda juurde; seda võib edukalt rakendada ka sõnnikulaudas, tingimusel, et kasu-

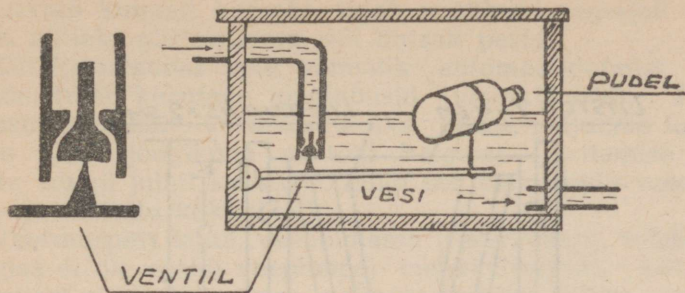
Joonis 10. Lihtne tõstetav reassõim. Eestvaade (vasakul) ja ristlõige (paremal).

tamisel on vastavad reassõimed. Eriti kohane on selleks joonisel 8 toodud sõimetüüp.

Tehases valmistatavate üldtuntud jootmisseadiste asemel võib hea eduga kasutada, eriti ajutistes (sõnnikulautades), ka lihtsamaid, kolhoosis valmistatavaid automaat-jootmisseadiseid, nagu seda soovitab agr. V. Kosar.* Mainitud seadis koosneb paagist, mis asetseb tavaliselt lauda lakas, reguleerimiskastist, jooginõudest ja neid ühendavast torustikust. Paak on tavaliselt puust. Kaitseks külma vastu on see varustatud turba- või saepuru välisvooderdusega.

Paagist reguleerimiskasti suubuv toru lõpeb ventiiliga. Ventiil on ühendatud kangi abil reguleerimiskasti ujukiga. Veepinna langedes ujuk avab ventiili; kui veepind kastis tõuseb vastavale kõrgusele, siis ujuk suleb ventiili. Reguleerimiskast on ühendatud loomade jooginõudega, kusjuures veepind reguleerimiskastis ja jooginõudes on ühekõrgune. Kui jooginõud tühjenevad, langeb veepind ka regu-

* „Sotsialistlik Põllumajandus“ nr. 6, 1949. a., lk. 368.

Joonis 11. Veepinna kõrguse reguleerimise kast.

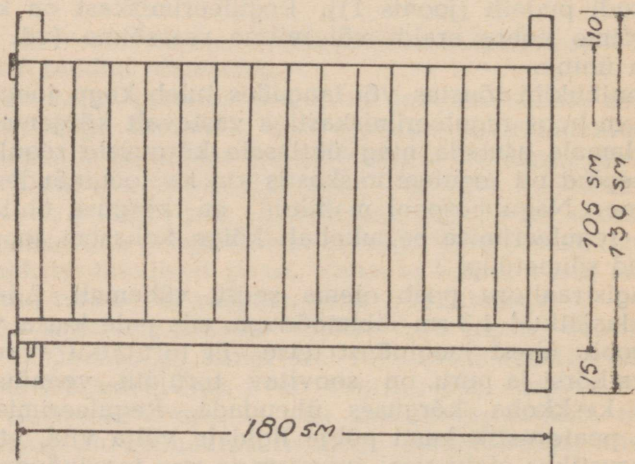
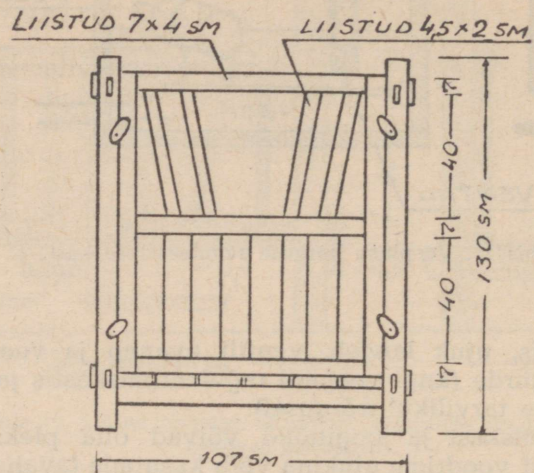
leerimiskastis, ujuk langeb, ventiil avaneb ja veepaagist tuleb vett juurde (kuni veepind reguleerimiskastis ja jooginõus on jälle tarvilikul kõrgusel).

Reguleerimiskast ja jooginõud võivad olla plekist või puust, plekist voodriga, ujukina võib kasutada tavalist tühja (suletud) pudelit (joonis 11). Reguleerimiskast on kas iga reassõime kohta eraldi või mitme reassõime (või lauda) kohta ühine.

Sõnnikukihi tõustes või langedes tuleb kogu jooginõude süsteem koos reguleerimiskastiga vastavalt kõrgemale või madalamale asetada ning ühtlasele kõrgusele reguleerida, et veepind nii reguleerimiskastis kui ka jooginõudes oleks ühtlane. Nagu eespool mainitud, on kõrguse ühtlase ja täpse reguleerimise seisukohalt kõige kohasem joonisel 8 toodud sõimetüüp.

Magistraaltoru peab olema seest vähemalt 2,5-sm ja ühendusjätkud 1,3-sm läbimõõduga, siis pole karta vee tagasivoolu ühest jooginõust teise. Et torujätku avausele ei satuks kõrsi ja puru, on soovitatav torujätk veenõuga viimase keskkoha kõrguses ühendada. Reguleerimiskastist tuleb peatorustik kasti põhja ligidale välja viia, et surve peatorustikus oleks veel tugevam ja vee jooginõudest peatorustikku tagasivoolu võimalus väiksem.

Sõimede liitekohas tuleb veetorustiku osad omavahel kummivooliku abil ühendada. Et laudagaasid ei muudaks

Joonis 12. Vasikasulg. Esikülg (ülemine) ja külgein (alumine).

voolikute kummit hapraks, tuleb voolikuid aeg-ajalt määrida, näiteks glütseriiniga, või lihtsalt pesta.

Kui karjalaudas pole võimalik automaatjootmist sisse seada, tuleb kasutada jooginõusid (joogikünasid). Jooginõusid olgu kahe veise kohta üks. Pikka, paljudele loomadele ühist joogiküna ei tohi haiguste levitamise ohu tõttu mingil juhul kasutada, kuigi see võimaldaks tunduvat aja- ja töökulu kokkuhoidu.

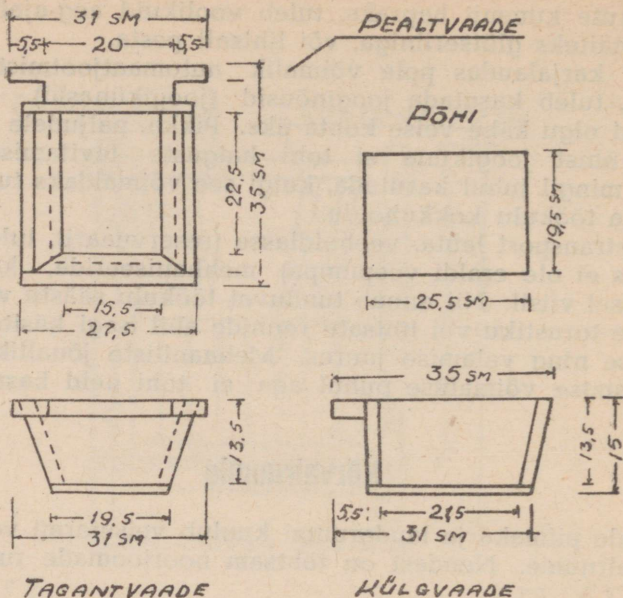
Veetransport lauta, veehoidlasse (reservuaari), tuleb (kui laudas ei ole eraldi veepumpa) mehhaniseerida, kas või algelisel viisil. Nii annab tunduvat töökulu säästu vee juhtimine torustiku või lihtsate rennide abil isegi käsitsi pumpanemise ning valamise juures. Mehaaniliste jõuallikate rakendamise võimaluse puhul aga ei tohi neid kasutamata jätta.

Kõrvalruumid

Peale piimakarja laudaruumi kuulub veisefarmi veel rida kõrvalruume. Nendest on tähtsam noorloomade ruum või laut.

Nagu eespool juba märgitud, on meie kolhooside oludes, kus laudaruumid on väikesed, otstarbekohasem kasutada noorloomi eri laudas (eri hoones). Noorloomade kasvatamise ajajärkudele vastavalt on ruumide suhtes eri nõuded. Üldiseks nõudeks on, et noorloomade ruumid oleksid eriti valged, õhurikkad ja kuivad. Temperatuur oleneb kasvatamisviisist. Tavaliselt peetakse kohaseks temperatuuriks 10—12°C, külmkasvatamisviisi juures aga (nagu seda on hakatud kasutama Kostroma oblasti Karavajevo sovhoosis ja viimasel ajal ka teistes kolhoosides ja sovhoosides) võib temperatuur langeda talvel tublisti alla 0°C, püüdes keskmiselt — 5°C ümber.

Noorkarja kasvatamisel võib eraldada kolm ajajärku, millel on eri nõuded ruumide kohta: 1) vasika-ajajärk (kuni 6 kuud), 2) mullika-ajajärk ja 3) tiine mullika ajajärk. Vasika-ajajärk jaguneb omakorda kolmeks: 1) profülaktoorne ehk ternespiima-ajajärk, s. o. 10—15 päeva pärast sündimist, 2) täispiima-ajajärk, s. o. kuni 3 kuu vanu-

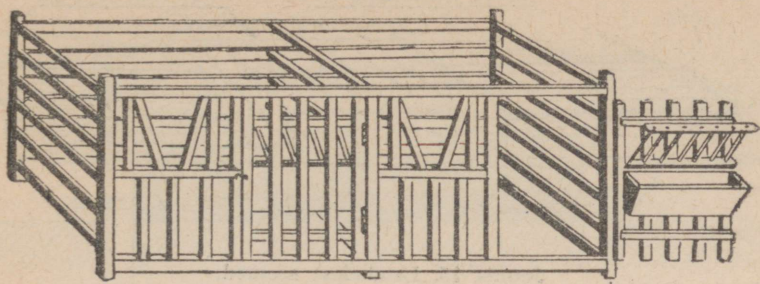

Joonis 13. Vasikasõim.

seni ja 3) lõssi ehk piimajärgne ajajärk, s. o. kuni 6 kuu vanuseni.

Selle järgi jagunevad ka ruumid: lehmade poegimise ruum, vastsündinud vasikate profülaktoorium, noorte vasikate ruum, vanemate vasikate ruum ja mullikate ruum. Peale selle on vajalikud kõrvalruumid.

Eeskujulikud noorloomade laudas peab poegimisruum asuma eraldi ja olema teistest ruumidest kapitaalseinaga eraldatud. Vastsündinud vasikas antakse üle vastava luugi kaudu, samuti emapiim. Profülaktooriumis hoitakse vasikad 10—15 päeva (harva kuni 20 päeva) sellekohastes üksiksulgudes. Sulu suuruseks on keskmiselt $1 \times 1,5$ m ja kõrguseks 1 m. Joonisel 12 on näidatud Karavajevo soovhoosis kasutusel olev vasikasulg. Selle kõrgus on 1 m,

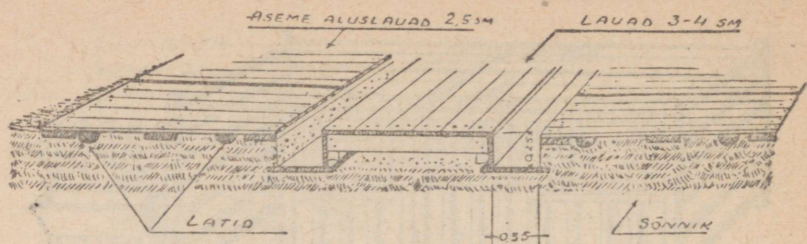
Joonis 14. Vasikasulg kahele vasikale.

laius 1,07 m ja pikkus 1,5 m. Sulg asetseb 10 sm kõrgustel jalgadel. Põrandalaud on asetatud vahedega, mis võimaldab vedelate väljaheidete väljanõrgumist ja seega sulu kuiva hoida. Et sulg on mõeldud külmviisilise kasvatusena jaoks, on seinad laudadest. Hariliku kasvatusviisi puhul tuleb suluseinad teha liistudest, 8—10-sm vahedega.

Jõusöödad antakse vasikaile puust sõimeses (joonis 13). Sõime mõõdud on: pikkus 31 sm, laius 27 sm ja kõrgus 15 sm. Sõim kinnitatakse söetmisajaks sangade abil sulu külge.

Jootmist hõlbustavat sellekohast jootmispange kinnitamist Karavajevo tüüpi vasikasulg ette ei näe, sest nimetatud sovhoosis joodetakse vasikaid käest vastavatest kummiluttidega jooginõudest. Kuid vastavad jootmispange hoidjad võib soovi korral juurde teha. Üle kahe nädala vanused vasikad peetakse noorte vasikate ruumis (kuni 2 kuu vanuseni). Siin on vajalikud veidi suuremad sulud — 1,2—1,5 m pikad ja 1,0—1,2 m laiad kuni 1,5×2,0 m. Otsustab kohane on kasutada lahtikäivaid sulgusid, siis saame kahest väikesest ühe suurema (joonis 14).

2—6 kuu vanused vasikad hoitakse 2—6 kaupa koos suuremates sulgudes, arvestades ühe vasika kohta 1,5—2,5 m² põrandapinda. 6—7 kuu vanusest alates tuleb noorveised pidada suuremates aedades, kus on noorlooma

Joonis 15. Laudadest asemed.

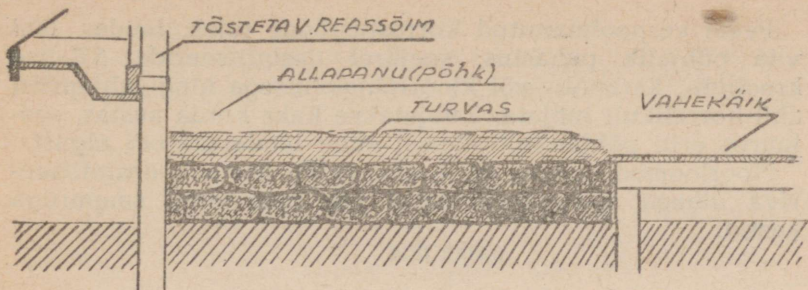
kohta keskmiselt 3,5—4,0 m² pinda. Pullvasikad tuleb lehmvasikaist eraldada 5 kuu vanuselt. Ule 1 aasta vanused noorloomad hoitakse tavaliselt juba vanaloomade asemel.

Noorloomade lauda juurde kuuluvad tingimata vasikate jooksuaiad ja koplid ühes varjualustega vasikate jalutamiseks ning karjatamiseks.

Peale lauda- ja noorloomade ruumi tuleb ühislauda juures korrastada rida abiruume: söötade ettevalmistamise ruum, jõusööda-, juurvilja- ja silohoidla, alusturbaruum, piimahoiuruum, karjaköök, poegimisruum (kui noorloomade laudas seda ei ole), valvetuba ja isolaator. Et olemasolevad vanad karjalaudad ei võimalda kõiki nimetatud kõrvalruume sisse seada, tuleb teha vajalikud ümber- ja juurdeehitused, et lauda vahetus läheduses oleksid neist vähemalt tähtsamad. Silohoidla ja siloaugud võivad asuda ka väljaspool lauta, selle läheduses. Isolaator haigete loomade eraldamiseks on otstarbekohane sisse seada eraldi hoones, paarisaja meetri kaugusel laudast.

Laudadest ja turbatäidisega asemed sõnnikulaudas

Paljudes meie nooremates kolhoosides, kus talivilja pindala vähesuse ja ühiskarja suhteliselt suure arvu puhul võib tänavu tekkida raskusi allapanu-materjaliga, on soovitav

Joonis 16. Turbatäidisega ase.

kasutada sõnnikulaudas loomade puhtamalt hoidmiseks laudasemeid. Selleks valmistatakse 2,5 sm paksustest laudadest lehma aseme suurused luugid ning asetatakse need sõnnikule, kui selle kihi paksus juba kindlustab laudas vajaliku soojuse. Laudadega (3—4 sm paksused) võib katta ka vahekäigu ja sõnnikukihisse raiutud virtsarenni põhjast ning sõnnikukäigu-poolsest küljest (joonis 15). Virtsarenn täidetakse turbapuruga, mis kõrvaldatakse koos värskete väljaheidetega lauda puhastamisel. Seesuguse sõnniku- ja puhaslauda vahepealse tüübi kõrval kasutatakse ka täiesti puust valmistatud puhaslauda-asemeid. Lauda kõrgus peab sel juhul vastama puhaslauda mõõtudele; sõnnikulaudaks ehitatud laut võib osutada suurema kõrguse tõttu külmaks.

Heaks abinõuks veiste asemete puhtaina hoidmiseks on turvas. Sügisel enne laudaperioodi algust pannakse loomade asemete kohale 2 turbapätsi paksuselt (umbes 30—40 sm) alusturvast ning kaetakse pealt põhukorruga (joonis 16).

Kõik vedelad väljaheidet imuvad sellesse turbakihti, hoides asemed kuivad. Uhtlasi puhastab turvas õhku ammoniaagist. See moodus nõuab muidugi üsna suurt alusturba kogust, kuid tasub end ära.

*

Peale eespoolmainitud korrastustööde tuleb laudas läbi viia põhjalik puhastus, seejärel desinfitseerida 5%-lise kreoliini-, karbooli- või kloorlubjalahusega ning lubjapritsi abil korralikult lubjata. Lubjatakse kaks korda aastas, seejuures eriti põhjalikult sügisel enne laudaperioodi algust.

Noorloomade ruumi ukse ette tuleb asetada desinfitseeriva ainega immutatud matid või immutatud saepuruga kastid.

SISUKORD

Sissejuhatuseks	3
Valgustus ja ventilatsioon	4
Veiste paigutus laudas	9
Lauda sisustus	11
Jootmisseadised	17
Kõrvalruumid	21
Laudadest ja turbatäidisega asemed sõnnikulaudas	24

Kaanejoonise valmistanud R. Tungla

Vastutav toimetaja E. Laanela

Tehniline toimetaja E. Plaks

Э. Лейто. Приведение в порядок колхозных хлевов.

На эстонском языке

Ladumisele antud 16. XI 1949. Trükkimisele antud 13. XII 1949. Trükiarv 3500.
Trükitähti trükipoognas 36 192. Trükipoognaid 1,75. Arvutuspoognaid 1,58.
MB-08598. Tellimise nr. 2720. Trükikoda „Ühiselu“, Tallinn, Pikk 40/42.

50 kop.

A-17509

14

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00495332 1